

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

Ovo je naučno istraživački rad autora koji je sastavni dio studije "Diplomatski odnosi Crne Gore i SAD". Rad je rezultat profesionalnog istraživanja i rada kroz Institut za evropske integracije i međunarodnu saradnju, koji je u nekoliko navrata bio partner Ambasadi SAD u Podgorici. Ovaj naučno istraživački rad predstavlja intelektualnu svojinu autora. Svako neovlašteno korišćenje i upotreba istog povlači za sobom kršenje Zakona o intelektualnoj svojini.

VOJNI BILATERLANI ODNOSI Crne Gore i SAD

Prvi važan moment: Kao što je poznato američki Department mornarice slao je u prvoj polovini XIX vijeka svoje eskadrene u razna mora i okeane svijeta. Oni su po tim morima i okeanima redovno krstarili, vršeci ulogu pomorskog policajca i obezbjeđujući slobodan prolaz za američke trgovačke mornarice.

Krajem marta ili početkom aprila 1851. godine, Petar II Petrović Njegoš, je posjetio američki ratni brod „Nezavisnost“ koji je bio usidren u napuljskoj luci u Italiji. U vrijeme kada je Njegoš boravio u Napulju, u napuljskom zalivu je bila usidrena američka mediteranska eskadrila, čiji je zastavni brod nosio ime „Nezavisnost“. Njega je na brod pozvao komodor Čarls Morgan koji se susreo sa Njegošem na jednoj večerii u Rotšildu. Njegoš je specijalnim čamcem dočekan na obalu i prevežen na američki ratni brod Nezavisnost. Njegoš je po rangui bio vladalac, po rangui jedan od najviših gostiju koji je u to vrijeme posjetio brod. Zatim, Njegoš je bio originalna ličnost, balkanska, nesvakidašnja za jednog Amerikanca, u svojoj raskošnoj crnogorskoj nošnji, on je morao učiniti utisak na komodora Morgana, sve i da ovaj nije razumio njegovu pravu vrijednost. Napulj je u to vrijeme bio prijestonica Kraljevine dviju Sicilija, a u njemu SAD su imale svog diplomatskog predstavnika. Napulj je osim toga bio vrlo važna luka za američku ratnu mornaricu. U napuljskom zalivu se po pravilu nalazi zastavni brod američke mediteranske eskadre. Prema tome Njegoševu posjetu brodu „Nezavisnost“ mogli su zabilježiti bilo američki diplomatski predstavnici u Napulju, bilo zapovjednik ratnog broda koji je u to vrijeme bio u Napulju.

Nenadović u svojim Pismima iz Italije navodi da je Njegoša u posjetu brodu pozvao tadašnji komandant eskadrona Čarls Morgan. Ova posjeta se desila u martu mjesecu 1851 godine. U vrijeme kada je Njegoš boravio u Napulju, a sa njim i Nenadović. Takođe je potvrđeno u državnim arhivima State Departmenta da je brod „Nezavisnost“ u to vrijeme boravio u Napulju. Iz izvještaja komodora Morgana vide se da je brod „Nezavisnost“ bio u Napuljskom zalivu 2 februara 1851 i da je bio i u martu iste te godine.

Drugi važan momenat, je posjeta prvog američkog diplomate Crnoj Gori- Džon A. Kasona sredinom marta 1880. godine. Bio je američki poslanik u Austro-Ugarskoj, a postavljen je 1889. godine za specijalnog komesara za trgovinske ugovore, poslije čega je bio član britansko-američke visoke komisije sa uređenje sporova sa Kanadom. Zatim kao poslanika Sjedinjenih Država u Beču za vrijeme Berlinskog kongresa, bio je zatim američki poslanik u Berlinu za vrijeme Berlinske konferencije o Kongu 1884. godine, pa šef američke delegacije na berlinskoj konferenciji o ostrvu Samoa. Vrijeme u koje je Kason posjetio Crnu Goru bilo je pogodno za jednog diplomatu koji je držao do funkcije. Prošlo je jedva dvije godine od kako je Crnoj Gori priznata nezavisnost na Berlinskom

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

kongresu, tj. od kako je uvedena u red suverenih država. Razgraničenje između Crne Gore i Turske bilo je u punom jeku, i upravo kada je Kason došao u Crnu Goru jedna zajednička tursko-crnogorska komisija utvrđivala je granicu na terenu. Upravo kada je Kason posjetio Crnu Goru, Porta je prihvatila crnogorski prijedlog o razmjeni teritorija, i dobila Bar i Ulcinj. Za Kasona je to bila jedinstvena prilika da upozna novog člana međunarodne zajednice i na licu mjesta vidi rezultate Berlinskog kongresa. On je došao u Crnu Goru bez prethodnih priprema i bez instrukcija svoje vlade. On je marta 1880. godine dobio nalog iz Washingtona da posjeti Jugoistočne oblasti Austro-ugarske, te je tom prilikom upoznao donju Dalmaciju i južno primorje i tako je došao do Kotora. Nakon toga je izrazio želju da ode na Cetinje i upozna se sa Crnom Gorom. On u svom izvještaju kaže: "Ograničeno znanje o ovoj planinskoj zemlji koje se može naći u knjigama, kao i njena značajna istorija i njen nedavni prijem u porodicu nacija, naveli su me da preduzmem ovaj teški, ali ne dugi put u njenu unutrašnjost, gdje joj se nalazi prijestonica, da bih se lično upoznao sa njenim osobinama, karakterom i resursima". Glas iz Kotora da će ovaj rijedak i neočekivan gost doći u Crnu Goru stigao je prije njega u prijestonciu. „Vidio sam da su me očekivali“, piše on u svom izvještaju. Stigao je na Cetinje 17 marta 1880. godine, i na njemu boravio 2 dana.

Treći važan događaj, je ponuda kralja Nikole Sjedinjenim Američkim Državama. U Vašingtonskoj nacionalnoj arhivi postoji vrlo zanimljiv izvještaj američkog poslanka kod crnogorske vlade Ričmonda Pirsona. Sadržaj ovog izvještaja do sada nije poznat crnogorskoj javnosti, a umnogome pojašnjava poziciju spoljne politike kralja Nikole u posljednjem periodu njegove vladavine, čak se može i u današnje vrijeme koristiti kao dobar osnov i kontinuitet bilateralne vojne saradnje SAD i Crne Gore. Kralj Nikola je bio vizionar, a pravci spoljne politike koje je on tada odredio imaju smisla i danas. Iz tog razloga ovaj izvještaj možemo smatrati osnovom i pretečom vojne saradnje između Crne Gore i SAD. Danas vojna bilateralna saradnja između dvije zemlje zauzima 80% ukupnih bilateralnih odnosa i treba da omogući razvijanje u ostalim oblastima, prije svega ekonomiji i direktnim američkim investicijama, kao i sveukupnom razvoju demokratije.

Izvještaj koji je Pirson poslao svojoj Vladi nosi datum 22. maj 1909. godine. Pisan je u Atini, i u njemu se govori o značajnom razgovoru koji je Pirson imao na Cetinju sa tadašnjim predsjednikom crnogorske Vlade Lazarom Tomanovićem. Pirson je došao da preda opozivna pisma i tada je, u zgradi iza Biljarde, razgovarao sa Tomanovićem. Tomanović je ispred Vlade bio ovlašten da Pirsonu prenese poruku kako je Crna Gora spremna i pripravna da Amerikancima ustupi jedan dio svoje teritorije za izgradnju vojne pomorske baze i stanice za snabdijevanje američke flote. Ova izjava je uslijedila po nalogu knjaza Nikole i imala je oznaku i značaj "strogo povjerljivo", i kao takvu je smatrao State Department.

Da je Crna Gora oduvijek željela da ostvari vojnu saradnju sa SAD govori i podatak da je nakon prve posjete američkog izaslanika Crnoj Gori, Kralj Nikola uputio otvoreno pismo američkoj vladi, u kojem je istakao želju da Crna Gora ostvari vojnu saradnju sa Crnom Gorom i ponudio dijelove svoje teritorije američkoj vojnoj mornarici i to Uvalu Valdanos i grad Ulcinj. Američki izaslanik kod crnogorske vlade bio je Ričard Pirson koji je imao razgovore aprila 1909 godine na Cetinju sa tadašnjim predsjednikom Vlade, Lazarom Tomanovićem. Tomanović mu je tokom razgovara rekao

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

da je Crna Gora spremna da Americi ustupi jedan dio svoje teritorije za izgradnju vojne pomorske baze i stanice za snadbijevanje američke flote. Naime u izvještaju koji je Pirson poslao Sate Departmentu stoji: „Da je knez i skupština nakon što su razmotrile prošlu istoriju i sadašnji položaj SAD, ozbiljno žele da ustupe SAD zauvijek i besplatno, bezuslovno i bezrezervno Zaliv Valdanos sa obalnim pojasom, sa ciljem da omoguće SAD da izgrade Bazu i instaliraju stanicu za snadbijevanje američke flote u evropskim vodama. Uslijedio je odgovor američke strane koji je sadržao i stručno mišljenje američkog Departmenta za mornaricu i on je bio krajnje negativan. Istoričari su ocijenili da je ova ponuda bila nerealna i da bi američko prisustvo kroz jednu vojnu bazu na teritoriji Crne Gore izazvalo određene nesuglasice među velikim silama na nestabilnom Balkanu koji je u to vrijeme austrougarska držala pod topovima.

Četvrti najvažniji momenat, jeste prijedlog za otvaranje Konzulata SAD u Baru, koji je potekao od Amerikanaca. U svom izvještaju Kason se osvrnuo i na crnogorske luke. U to vrijeme, Bar je je privukao pažnju Amerikanaca. Osjetili su njegov značaj. Prije nego što će doći u Crnu Goru, Kason je uputio prijedlog svojoj Vladi da otvori američki konzulat u Baru, vjerujući, kako sam kaže u izvještaju, da je barska luka koja je ustupljena Crnoj Gori Berlinskim ugovorom, ostala bitno onakva kakva je ostala ranije. Međutim, kada je posjetio Crnu Goru i dobio informacije o njoj, on je povukao svoj prijedlog, jer je konstatovao da je grad razrušen i raseljen usljed vojnih operacija koje su prethodile Stefanskom ugovoru i da je teško da se luka može uopšte koristiti. U vezi sa ovim posljednjim, izgleda da Kason nije bio dobro obaviješten. Istoga dana kada je Kason posjetio Crnu Goru, u “Glasu Crnogorca” je izašla vijest da je pomorska uprava Crne Gore u barskoj luci stupila u život i počela da funkcioniše. Neko je na Cetinju morao pogrešno obavijestiti Kasona o stanju barske luke i pokolebati u njegovom prvobitnom uvjerenju. A možda je i vijest da će Ulcinj biti predat Crnoj Gori uticala da Kason povuče svoj prijedlog o Baru.

Kason je ispraćen iz Crne Gore uz najveće počasti iako je došao kao nenajavljen gost. Knez je poslao svoje kočije da ga odvezu do granice u želji da ostavi snažan utisak na američkog diplomatu. Kasonov put u Crnu Goru nije dao rezultata. On predstavlja zanimljivu epizodu u američko crnogorskim odnosima ali nije bio drugo do lična avantura američkog poslanika. Kason je kao što je već rečeno povukao svoj predlog da se u Bar pošalje konzul, što je bila nesumnjiva šteta po Crnu Goru i njene odnose sa Amerikom. Predlog da se on ili neko drugi akredituje na Cetinju nije dat. Crna Gora je i dalje ostala u odnosu na SAD tamo gdje je bila i posle Kasonove posjete. Ona će morati da čeka još četvrt vijeka prije nego što su diplomatski odnosi između njih uspostavljeni. Prvi američki poslanik akreditovan na cetinjskom dvoru bio je Džon Džekson. On je predao svoja akreditivna pisma crnogorskom vladaru tek 30 Oktobra 1905. godine.

Peti važan momenat, je ušešće SAD i Velike Britanije, SSSR u II Svjetskom ratu kao savezničke snage koji su dali ogroman doprinos i pomoć pobjedi nad osovinom zla. Drugi svjetski rat je naziv za oružani sukob, odnosno seriju međusobno povezanih oružanih sukoba koji se između godine 1939. do 1945. Godine vodio između dva bloka država - tzv. Sila Osovine na čelu s Njemačkom i tzv. Savezničkih sila na čelu s SAD, SSSR i Velikom Britanijom, a u kome su pobijedili Saveznici.

Glavnim uzrocima Drugog svjetskog rata smatraju se Njemačka invazija na Poljsku, te Japanski napadi na Kinu, SAD i britanske i holandske kolonije. Hitlerov NSDAP na vlast u Njemačkoj

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

stigao je demokratskim putem, iako je prije toga eliminisao mnoge pobornike Weimarske Republike. Popularnost stranke porasla je zbog njezinih odluka o prekidu poštovanja Versajskog ugovora koji je ograničio njemačke moći, o podsticanju anti-komunizma, i obećanja o stabilizaciji i ekonomskoj obnovi. Sve to podsticalo je na narod da razmisli o njemačkom identitetu i superiornosti, što je bio jedan od glavnih motiva za početak rata, jer su nacisti tražili priključenje zemalja za koje su tvrdili da pripadaju Njemačkoj.

Japansko Carstvo za vrijeme 1930-ih bilo je pod većinskim uticajem militarizma japanskih vojnih i mornaričkih zapovjednika koji su željeli da Japan postane svjetska kolonijalna sila. Japanske invazije počele su 1931., kada su ušli u Mandžuriju, a nastavile su se 1937. njihovim ulaskom u Kinu. Za vrijeme invazije pomoć Kini slale su SAD i Velika Britanija, što je na kraju prisililo Japan ili na odustajanje od osvajanja Kine ili na pronalaženje novih resursa. Japan se tada suočio sa problemima povlačenja iz Kine, razvijanja vlastitih resursa, potpisivanja sporazuma, kupovanja resursa negdje drugdje ili ulaska u rat da bi dobio ono što mu je potrebno. Japan se od svega toga odlučio za rat, pod velikim utjecajem Hitlerove Njemačke, i počeo planove za rat. Budući da se tada vjerovalo da SAD neće ući u rat, Japan je imao prostora za osvajanje na Pacifiku. No nakon napada na Pearl Harbor 7. prosinca 1941. i njemačkog objavljivanja rata SAD-u 11. prosinca 1941., Amerikanci su ušli u rat.

Ulazak SAD, sa svojim ogromnim ljudskim, materijalnim i industrijskim resursima, predstavljao je veliko olakšanje za Britaniju i SSSR, ali je trebalo vremena da se svi ti resursi mobilizuju i počnu efikasno koristiti. U međuvremenu su Sile Osovine na različitim bojištima nastavile bilježiti uspjehe. Ulaskom SAD u rat se konačno formirala srž saveza, koji će kasnije biti neformalno poznat kao Velika trojka, odnosno u kome će se sve ključne odluke donositi savjetovanjem triju velikih vođa - britanskog premijera Winstona Churchilla, sovjetskog vođe Josifa Staljina i američkog predsjednika Franklina Delana Roosevelta.

Iako je taj savez, kao i svi savezi, bio prije svega motivisan interesima - u slučaju Britanije i SSSR vlastitim opstankom, a u slučaju SAD nastojanjem da se ostvari globalna dominacija u poslijeratnom svijetu - njegovi ključni članovi su mu nastojali dati svojevršno ideološko opravdanje. Za to je poslužila tzv. Deklaracija Ujedinjenih naroda s početka 1942. godine, kojom su članice Saveznika prihvatile načela Atlantske povelje, donesene od strane Britanije i tada još neutralnih SAD u avgustu 1941. godine. Ta je deklaracija kasnije poslužila kao model na osnovu koga će se stvoriti današnja Organizacija Ujedinjenih naroda, odnosno mnoge važne institucije poslijeratnog svijeta.

Odnosi među Saveznicima nikada nisu bili potpuno skladni, ali se za vrijeme samog rata, a pogotovo u trenucima kada su Sile Osovine bile na vrhuncu moći, izbjegavalo javno izražavanje nesuglasica, a članice Velike trojke su bile spremne na ponekad bolne ustupke svojim saveznicima. Tako su SAD, na primjer, usprkos daleko veće popularnosti rata protiv Japana među vlastitom javnošću, odmah donijele odluku da se prvo porazi Njemačka, što je bilo u interesu Britanije i SSSR-a. Staljin je, s druge strane, formalno ukinuo Kominternu kako bi savez učinio prihvatljivim svojim saveznicima, kao i antikomunističkom dijelu njihove javnosti. I Britanija i SAD su, pak, pokazale razumijevanje prema odluci SSSR-a da radi izbjegavanja rata na dva fronta održi svoju neutralnost u odnosu na Japan odnosno ne uđe u pacifički rat nakon napada na Pearl Harbor.

Nesuglasice među Saveznicima su uglavnom, pogotovo na početku saveza, bile uglavnom praktične prirode. Tako je Staljin, suočen s njemačkom ofanzivom na istočnom frontu u ljeto 1942. godine inicirao je da zapadni saveznici otvore drugi front u zapadnoj Evropi. Taj je zahtjev kasnije

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

postao manje važan promjenom situacije na frontu, odnosno iskrcavanjem Saveznika u Sjevernoj Africi i Italiji.

Nesuglasice su postojale i među samim zapadnim saveznicima, pa su SAD 1942. godine smatrale da Saveznici moraju podilaziti Višijevskoj Francuskoj, za razliku od Britanije koja je podržavala Slobodne Francuze. Iako su se nesporazumi intenzivirali pred sam slom Sila Osovine u Evropi - pri čemu je najeklatantniji primjer postojanje dvije poljske vlade nakon oslobođenja od strane Crvene armije 1944. godine - savez je ostao čvrst do samog kraja. Prema zamislima Velike trojke, u njihov ekskluzivni klub su se nakon oslobođenja trebali priključiti Francuska (što je bilo u interesu Britanije) i Kina (na čemu su insistirale antikolonijalistički raspoređene SAD). Dok je Francuskoj nakon rata 1945. priznat formalno status velike savezničke sile, u slučaju Kine to nije bilo moguće praktično izvesti zbog neprevladanih sporova između Čang Kaj Šekovih nacionalista i Mao Ce Tungovih komunista - frakcije koje će vrlo brzo Kinu uplesti u krvavi građanski rat.

Savezništvo Velike trojke je s nestankom Sila Osovine vrlo brzo izgubilo svoju svrhu postojanja, ali su se prvih poslijeratnih godina određeni oblici saradnje održali, prvenstveno u oblastima kao što su okupacija Njemačke, repatrijacija i zbrinjavanje izbjeglica, odnosno suđenja ratnim zločincima od čega su najpoznatiji Nirnberški proces i Tokijski proces.

Međutim, nakon što su ta praktična pitanja riješena, nesuglasice po pitanju poslijeratnog uređenja svijeta su SSSR i njegove zapadne saveznike odvele na suprotne strane, odnosno u otvoreno neprijateljstvo koje je bilo poznato kao hladni rat.

Formalni razlog za nastanak NATO saveza je bila prije svega zaštita zapadne evrope od Sovjetske invazije, ali završetkom hladnog rata i raspadom SSSR-a ta misija je doživjela potpunu promjenu. Prvo političko neodlučno razdoblje završava tokom rata na Kosovu, a potom se NATO ratom u Avganistanu, invaziji Iraka i Libiji počeo pretvarati u ono što su kritičari nazvali dežurnog policajca. Bez obzira na ovu operativnu promjenu evropske članice NATO saveza su smanjile vojnu potrošnju što nailazi na kritike ili kako je glavni tajnik NATO saveza izjavio: "Ako ne možeš poslati vojsku izvan svojih granica, tada ne možeš vršiti međunarodni uticaj, a ta praznina će biti popunjena od novih sila koje ne dijele tvoje razmišljanje i vrijednosti."

Sjeverno-atlantski savez ili **NATO** je međunarodno odbranbeno-bezbjedonosna organizacija osnovana 4. aprila 1949. godine u Vašingtonu. Glavna odredba ugovora između država članica je tačka V. Dio tog dela ugovora glasi: „Članice se slažu da će se oružani napad protiv jedne ili više članica u Evropi/Europi ili Sjevernoj Americi smatrati napadom na sve članice“.

Zemlje osnivači su : Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Ujedinjeno, Kraljevstvo i SAD. **Zemlje koje su pristupile NATO tokom Hladnog rata**: Grčka, Turska, Zapadna Njemačka i Španija. **Zemlje koje su postale članice nakon okončanja Hladnog rata**: Češka Republika, Poljska, Mađarska, Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovenija, Slovačka, Albanija i Hrvatska.

Šesti važan momenat, 26. septembra 2006. godine desila se istorijska posjeta Državnog sekretara za odbranu, najvećeg zvaničnika SAD koji je u istoriji odnosa dvije zemlje posjetio Crnu Goru. Nova nezavisna crnogorska nacija želi da učestvuje u globalnom ratu protiv terorizma, a SAD su spremne da joj pomognu nakon današnjeg prvog susreta visokih zvaničnika obje nacije u Podgorici, bila je poruka koja je poslata iz Podgorice cijelom svijetu. Crna Gora, brdovita zemlja na obali

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

Jadranskog mora, upola je manja od Belgije i ima 650,000 stanovnika. Upravo je ukinula vojni rok i planira da redukuje postojeći vojni korpus sa oko 4000 na 2,500 ljudi. "Opasnost od terorizma je globalna prijetnja svjetskom miru i bezbjednosti," rekao je Đukanović nakon razgovora sa Ramsfeldom. "Zbog toga smo spremni da učestvujemo u koaliciji koju predvode SAD u borbi protiv terorizma. Koja će biti forma našeg učešća, nijesmo još uvijek precizirali." Ramsfeld je rekao da Vašington podržava napore Crne Gore za skori ulazak u NATO program Partnerstvo za mir – program formalne saradnje i konsultacija između NATO i 23 zemlje u Evro-atlantskoj regiji koje ne pripadaju NATO- za šta Đukanović očekuje da će se desiti do kraja godine. Sekretar za odbranu putuje za susjednu Albaniju, gdje će se održati XI sastanak ministara odbrane zemalja Jugoistočne Evrope, na kojem će učestvovati ministri odbrane osam zemalja, i gdje će govoriti o operacijama NATO-a i balkanskoj integraciji. Krajem ove sedmice, prisustvovaće i neformalnom sastanku ministara odbrane država članica NATO u Sloveniji, još jednoj bivšoj jugoslovenskoj državi. Sjedinjene Države imaju 142,000 trupa u Iraku i vojni zvaničnici ne vjeruju da će se taj broj smanjiti prije sredine 2007. godine.

Donald Ramsfeld: „Zadovoljstvo mi je da sam ovdje u slobodnoj i nezavisnoj Crnoj Gori. Želim zahvaliti Vama i narodu Crne Gore na gostoprimstvu i sjećam se kada sam posjetio ovaj dio svijeta još 1971. godine., to je bio potpuno drugačiji svijet i vaša zemlja je bila potpuno drugačija. Mi smo danas u odvojenim sastancima i sa Predsjednikom Republike i sa premijerom razgovarali o prednostima Crne Gore da doprinese u okviru transatlantske saradnje. Mi smo svi dio globalne ekonomije i znamo da vaša ekonomija raste po jednoj vrlo dobroj stopi. Svi mi želimo da očuvamo mir i stabilnost na ovoj planeti i zbog toga pozdravljamo vaš predlog da u tom pravcu date svoj doprinos. SAD u potpunosti podržavaju zahtjev Crne Gore da se priključi programu „Partnerstvo za mir“, i mi smo spremni da podržimo vaše aspiracije da se priključite NATO i drugim međunarodnim integracijama. Ovo je jedno istorisko vrijeme, vrijeme , kada Crna Gora ima puno posla u svojim nastojanjima da razvije svoju demokratiju i sprovodi reforme. Zbog toga SAD rade sa vama na reformama odbrane i bezbjednosti u cilju naše zajedničke i svijetle budućnosti.

Ova mlada zemlja koja je tek sada postala slobodna i nezavisna nalazi se u jednom važnom trenutku svoje istorije. Odluke koje ona sada donese i put kojim ona sada odluči da krene trasiraće put za deceniju koja slijedi. Ohrabrujuće je za jednu zemlju koja donese odluku da se priključi evroatlantskim institucijama, evroatlantskoj saradnji i koja je spremna da sprovede sve reforme koje su potrebne da bi se sve to realizovalo. Mislim da sam ta činjenica da je Crna Gora ovaj dio puta do sadašnjeg svoj statusa prešla na miran način dovoljno je za pretpostavku da i u budućnosti ostvari sličan rezultat kroz pristup pomenutim institucijama. Ja se nadam da će se Crna Gora brzo uključiti u program partnerstva za mir i da će joj to pružiti brojne mogućnosti da se uključi u druge aktivnosti sa savezničkim zemljama kako bi doprinjela sigurnosti na našoj planeti.“

SAD su spremne da sarađuju sa Crnom Gorom na one načine i u onim oblastima gdje ona misli da je to u njenom interesu i da je to odgovarajuće sa njenim potrebama. Kao što je slučaj i sa drugim zemljama koje članice programa „Partnerstva za mir“ tako i slučaju Crne Gore mi smo reagovali na njen zahtjev da joj pomognemo u jačanju svoje odbrambene funkcije kako bi ona postala što kompatibilnija sa zahtjevima evroatlantskim integracijama. Takođe smo zamoljeni da ispitamo načine na koji bismo mogli da pomognemo u uništavanju nekih opasnih oružja, zastarjela i koja više nisu potrebna. Takođe Crna Gora je zamolila da se sagleda mogućnost za saradnju sa

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

jednom od nacionalnih gardi naših država mogla da saraduje sa Crnom Gorom i da pruži pomoć Crnoj Gori kao i pomoć na razvijanju i reformisanju nekih specifičnih oblasti u sistemu odbrane.

Milo Đukanović: „Dame i gospodo želim da izrazim zadovoljstvo što danas imamo čast da ugostimo Sekretara za odbranu sjedinjenih Američkih Država, gospodina Donalda Ramsfelda sa njegovim saradnicima. Ovu posjetu koja dolazi odmah nakon proglašenja crnogorske nezavisnosti razumijemo kao priznaje za sve što je Crna Gora do sada učinila na planu demokratskog razvoja, takođe kao priznaje našem unaprijeđenju bilateralnih odnosa i takođe kao podsticaj našim evropskim i evroatlanskim integracijama. Razgovor sa gospodinom Ramsfeldom sam iskoristio da ga upoznam sa trenutnim presjekom političke, ekonomske i bezbjednosne situacije u Crnoj Gori kao i sa našim planovima za budućnost. Izrazio sam našu spremnost za razvoj daljih odnosa strateškog partnerstva sa Sjedinjenim Američkim Državama, naravno uvažavajući sve različitosti koje postoje između SAD i Crne Gore ali i uvažavajući i ono što su dalji spoljnopolitički planovi SAD u ovom dijelu Evrope. Ocjenjujući tu saradnju veoma razvijenom u prethodnom periodu, cijeneći značaj podrške koju smo imali od SAD u teškim godinama naše novije istorije, ocjenjujem da je prostor za dalje unaprijeđenje daljih bilateralnih odnosa u političkoj, vojnoj i bezbjedonosnoj sferi. Takođe gospodin Ramsfeld i ja smo razgovarali o saradnji u oblasti odbrane. Predložio sam ono što su naša očekivanja te saradnje i što je naša spremnost kao prilog toj saradnji. Naša očekivanja su prije svega transfer iskustva i znanja u savremenom koncipiranju sistema odbrane. Sada kada smo u fazi organizovanja ministarstva odbrane zainteresovani da ta organizacija bude koncipirana na način koji će biti preiniran našim evroatlanskim aspiracijama. Takođe zainteresovani smo za učešće SAD u daljoj reformi vojske Crne Gore. U okviru tog dijela saradnje razgovarali smo o nekoliko modaliteta saradnje. Takođe zainteresovani smo za podršku SAD Crnoj Gori u njenom pristupanju “Partnerstvu za mir”, kao i u pristupanju u do sada razvijenim regionalnim integracijama u oblasti odbrane. Mislim prije svega na Inicijativu “Ministara Odbrane Jugoistočne Evrope”, kao i na pristupanje Jadranskoj Povelji. Gospodinu Ramsfeldu sam ponovio spremnost da uskoro potpišemo sporazum o statusu snaga SOFA; takođe pružio našu punu podršku koaliciji koju predvode Sjedinjene Američke države u borbi protiv terorizma kao i našu spremnost da u okviru našeg procesa evroatlanske integracije pružimo primjerenu podršku takvoj aktivnosti. Da rezimiram moje uvjerenje da saradnja u oblasti odbrane može predstavljati vrlo važan podsticaj u razvoju sveukupnih bilateralnih odnosa SAD i Crne Gore u međusobnoj budućnosti.

Spremni smo da prihvatimo sve obaveze koje ima jedna država koja stremi evropskoj i evroatlanskoj integraciji. Opasnost od terorizma u Crnoj Gori razumijem kao prijetnju globalnom svjetskom miru i bezbjednosti u svijetu i zbog toga smo spremni da participiramo kroz koaliciju koju predvode SAD u borbi protiv terorizma. Kako bi izgledala ta konkretna participacija Crne Gore gospodin Ramsfeld i ja nismo detaljnije razrađivali. Ona će svakako biti predmet razgovora između dva ministarstva i razgovorima koji će uslijediti. U konceptu odbrane koji već razvijamo Crna Gora ima jedinicu za specijalne operacije. Koncipirajući vojsku u skladu sa onim što su zahtjevi evroatlanskih integracija vodimo računa i takvoj jednoj strukturnoj potrebi. Svjesni smo da participacija u mirovnim snagama podrazumjeva vrlo pažljivo postupanje i vrlo pažljivu pripremu, i ono kako mi sada razmišljamo o tom pitanju jeste dobrovoljnost u profesionalnom pristupu sastava armije za učešće u mirovnim operacijama.

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

Sedmi važan momenat, desio se 02. 05. 2007. godine. Crna Gora potpisala je u Vašingtonu SOFA sporazum u okviru programa Partnersvo za mir, odnosno multilateralni sporazum između država NATO i zemalja članica Partnerstva o statusu njihovih snaga.

Crna Gora kao potpisnica Rimskog statuta iskazuje jasno svoju privrženost kažnjavanju ratnih zločina i dijeli obaveze da doprinese tom procesu. Kao dokaz kontinuiteta takve politike Crna Gora se dokazala kroz saradnju sa Međunarodnim sudom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju.

S druge strane, to je ne lišava prava da samostalno pokreće određene sudske procese za ratne zločine počinjene u ovom slučaju na području bivše Jugoslavije ili na njenoj teritoriji. U drugom slučaju ona ima pravo da sklopi određeni bilateralni sporazum sa drugom zemljom u kojem će definisati da će prije nego što zločinca optuženog za ratni zločin isporuči Međunarodnom krivičnom sudu (MKS) isporučiti ga zemlji čiji je on građanin.

Crna Gora će time u konkretnom slučaju pokazati da ima puno povjerenje u američki pravosudni sistem, obezbjediti bilateralni reciprocitet i zaštititi svoje građane i vršiti procjenu što kvalitetnijeg ostvarivanja nacionalnih interesa.

SOFA sporazum je pravni okvir i uslov bilateralne vojne saradnje sa SAD i Crna Gora je to svjesno prihvatila kao realnost. Shvativši da su SAD jedino relevantne i kompetentne da podrže i pomognu sistem odbrane i razvijanje bezbjednosne strategije, uslijedila je logična odluka o potpisivanju ovog sporazuma. Sve svoje dosadašnje obaveze u tom procesu Crna Gora je ispunila, a SAD su ispunile sve što su obećale. Danas se Crna Gora mnogo bliže nalazi NATO-u nego prije potpisivanja ovog sporazuma.

Na ovaj način Crna Gora nikako ne iskazuje nepoštovanje prema MKS, niti će štiti ratne zločince. Odluka i preporuke Savjeta ministara Evropske unije oštro se protive ovom činu i Crna Gora je dobila prekore. Domaći euroksenofobisti, koji smatraju da Crna Gora treba da se pretvori u evropski geto, napadaju potpisivanje ovog sporazuma i uglavnom ponavljaju osude koje je izrekao evropski administrativni centar.

Oni tvrde da će potpisivanje ovog sporazuma usporiti proces evropskih integracija ili onemogućiti Crnoj Gori da dosegne punopravno članstvo. Realnost je sasvim drugačija. Sve zemlje EU imaju izuzetno jaku bilateralnu vojnu saradnju sa SAD. EU nikada neće moći da dostigne vojnu moć kakvu imaju SAD, čak i u hipotetičkom pretpostavljanju da će riješiti probleme koji bi je postavile kao globalnog igrača.

Jedino što EU posjeduje su "Vodeći principi Savjeta ministara EU" u kojima se kaže da niko ne može biti nekažnjen za zločine iz nadležnosti MKS. Čak i u slučaju da Crna Gora ne isporuči nekog optuženog direktno MKS, već poštujući SOFA sporazum potpisan sa SAD to učini prema SAD, ona nikako ne može biti odgovorna da štiti bilo koga optuženog jer on više nije na njenoj teritoriji.

Ovo je ključ problema. U tom slučaju MKS traži optuženog od SAD i jedino nju može kriviti za nesaradnju. SAD poštujući svoj Ustav nemaju pravo da isporučuju svoje građane bilo kome, a posebno imajući u vidu činjenicu da SAD nisu potpisale konvenciju o Rimskom statutu. Da li je EU moćna da se usprotivi SAD i da je kazni zbog nesaradnje sa MKS, pitanje je na koje odgovor možemo dati jedino ako obavimo novo naučno istraživanje, ali čini se da je to osnovni ključ ovog problema.

Briselska administracija suočena sa sopstvenim slabostima po pitanju vojne i bezbjednosne politike, nepostojanja evropskih vojnih snaga, nepostojanje mirovnih vojnih trupa, nepostojanje konsolidovane odbrambene politike, napada sporazume koje su SAD pokrenule kao sopstevnju

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

inicijativu u cilju ostvarivanja sopstvenih nacionalnih interesa s jedne strane, a s druge šireći front i jačanje koalicije koju predvode u borbi protiv terorizma. Suočena sa katastrofalnim rezultatima na djelu u smislu vojnih, mirovnih i postkonfliktnih operacija EU još nije postala globalni igrač na međunarodnoj političkoj sceni.

U Savjetu bezbjednosti UN, EU ima jednu petinu svojih članica, Francusku i Englesku kao stalne članice i Italiju kao nestalnu. Sve tri zemlje odlučuju i razmišljaju potpuno samostalno bez ikakvih konsultacija ili dogovora o zauzimanju zajedničkog stava koji bi predstavljao stav EU.

Čak se postavlja pitanje na koji način zemlje članice EU ostvaruju svoje članstvo u NATO-u gdje po principu jedna zemlja jedan glas imaju apsolutnu većinu. Njihovo ponašanje kada su van okvira NATO-a je potpuno drugačije od onog kada razmatraju pitanja iz njegove nadležnosti.

S obzirom da SAD u većini slučajeva kada vojno djeluju to čine u ime NATO-a, onda se svi eventualni zločini mogu desiti u intervencijama koje sprovodi NATO. Da li članice EU, koje su istovremeno i članice NATO-a, mogu da se suprostave SAD, ili su se opredijelile sa politikom dvostukih standarda.

EU smatra da zemlje kandidati ili one koje to žele da postanu imaju glavnu ulogu u tom pitanju i da uslovljavanja njihovog napredovanja na polju evropskih integraciju u odnosu na SOFA sporazum rješava ovo pitanje. To je ono što proizilazi, iako je apsurdno ono je za sada realnost.

Osmi važan momenat, je prisustvo vojnog broda mornarice Sjedinjenih Američkih Država „Klaking FFG42” koji je uplovio je 13. aprila 2009. godine u barsku luku, gde boraviti do 16. aprila, u sklopu američko-crnogorskog vojnog partnerstva. U Crnu Goru je doputovao i komandant Združenih snaga NATO-a u Napulju i komandant američkih pomorskih snaga u Evropi i Africi admiral Mark Fidžerald, koji sreo sa crnogorskim civilnim i vojnim zvaničnicima. „Klaking” je fregata sa navođenim projektilima iz klase „Oliver Hazard Peri” koja, kao protivpodmorničko borbena plovilo, obezbeđuje zaštitu misija snabdijevanja.

Brod je dugačak 138 metara, a širok oko 14 metara, izgrađen je u državi Mejn 1982., a njegova matična luka je Majport na Floridi. Tokom boravka u Baru 200 članova posade fregate „Klakinga”, koja je ime dobila po kontraadmiralu Tomasu Klakingu, podmorničkom heroju iz rata na Pacifiku u Drugom svetskom ratu, družiće se sa svojim kolegama Mornarice Crne Gore, građanima, predstavnicima lokalnih zajednica u Baru i Ulcinju. Ošto je posebno važno je da je Ambasada SAD na simboličan način obilježila 30 godina od katastrofalnog zemljotresa koji je pogodio Crnu Goru i koji ostavio katastrofalne posljedice sa oko 101 poginulih, 1500 povrijeđenih, 100.000 ljudi je ostalo bez krova nad glavom i štetom od 15 milijardi US\$. Upravo spuštenim zastavama na pola koplja, američki vojni brod i brodovi crnogorske mornarice su u u 7:19 minuta oglasili svoje sirene. SAD su tada Crnoj Gori donirale pomoć vrijednu 20 miliona US\$. Dio te pomoći je upravo dopremljen američkim vojnim brodovima u Luku Bar. U Baru je izgrađena srednja poljoprivredna škola, u Sutomoru i Budvi Dom Zdravlja.

Deveti važan momenat, brod Mornarice Sjedinjenih Američkih Država **USS John L. Hall** posjetio je Crnu Goru, Luku Bar od 20. do 24. marta u sklopu američko-crnogorskog vojnog partnerstva. Tokom posjete Crnoj Gori, komandant broda A. P. Bennet i njegovih 200 članova posade susreli su se sa kolegama iz Mornarice Crne Gore i učestvovali u seriji događaja sa građanima, članovima lokalnih zajednica u Baru. John L. Hall je fregata sa navođenim projektilima iz klase Oliver

INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

Hazard Perry koja obezbjeđuje zaštitu misija snabdijevanja pomorskih amfibijskih snaga, vojnih i trgovačkih konvoja.

Brod su 21. marta posjetili najveći državni funkcioneri u jednom mahu, predsjednik Crne Gore Filip Vujanović, premijer Milo Đukanović, ministar spoljnih poslova Milan Roćen, ministar odbrane Boro Vučinić i američki ambasador u Crnoj Gori Roderick W. Moor. Ovo je bilo prvi put u istoriji Crne Gore da je državni vrh bio skoncentrisan na jednom američkom vojnom brodu. Posjeta je učinjena uz najveće vojne počasti i inotniranju himni dvije zemlje. Prvog dana posjete, u četvrtak 20. marta, tadašnji i prvi ambasador SAD Roderic W. Moore i komandant broda Bennet sastali su sa gradonačelnikom Bara Žarkom Pavićevićem. Pavićević je tom prilikom rekao vrlo jasno: "Drago nam je što su američke vojne trupe u Crnoj Gori i što je grad Bar domaćin". Ambasador Moore i komandant Bennet su posjetili JZU bolnica u Baru gdje su predstavljeni kapaciteti bolnice i dostignuti nivo reforme u zdravstvu. Ovom posjetom bolnici je jasno stavljeno do znanja da amerikanci žele da zaokruže priču logističke luke. JZU Bolnica u Baru je odabrana kao logistička bolnica za pružanje zdravstvenih usluga kako američkim građanima tako i američkim vojnim snagama. Sve je učinjeno da se američki vojnici mogu osjećati sigurno u Crnoj Gori a najveći garant je svakako SOFA sporazum o neisporučivanju američkih vojnika međunarodnom krivičnom sudu.

Tokom posjete organizovan i značajan broj društvenih aktivnosti koji je trebao da dovede do intereakcije između građana i američkih vojnika. U osnovnim i srednim školama održani su časovi konverzacije na engleskom jeziku koji su vodili američki marinci. Na fakultetu za turizam hotelijerstvo održano je predavanje na temu o uticaju saradnje Crne Gore i NATO saveza na turistički proizvod. Sljedećeg dana američki marinci su krečili dom učenika srednjoškolaca "Dušan Marović". Na barskom šetalištu posađeno je maslinovo drvo kao simbol budućih odnosa između Crne Gore i SAD. Američki vojnici prisustvovali su misi u Barskoj nadbiskupiji povodom katoličkog uskrsa.